

!Glas Inicijative za REKOM

2/2011

HR

!Vrijeme transformacije

Desmond Tutu, nobelovac, poznati južnoafrički aktivist i umirovljeni anglikanski nadbiskup koji je stekao svjetsku slavu kao uporan protivnik aparthejda, sljedećim riječima je opisao potrebu za oblikovanjem južnoafričke Komisije za istinu i pomirenje (TRC): “Za razliku od saveznika, koji su se poslije Nuremberga [suđenja ratnim zločincima nakon Drugog svjetskog rata] mogli spakovati i vratiti kući, mi u Južnoj Africi morali smo i dalje živjeti zajedno.”

Ovu jednostavnu konstataciju mogli bismo gotovo na isti način ponoviti i mi sa prostora nekadašnje SFRJ, koji je u bliskoj prošlosti, tijekom ratova i raspada bivše zajedničke države, bio poprište užasnih zločina i teških kršenja ljudskih prava. Za pomirenje, napredak, za oslobađanje od straha i suradnju - prvi preduvjet je istina.

Nora Ahmetaj u svom članku upozorava da sa emotivne i psiho-socijalne točke gledišta, žrtva ne pronalazi mir u trenutku kada je kriminalac osuđen, jer “žrtva ili preživjeli pronalazi mir samo onda, kad su njegova patnja, stradanje i bol javno prihvaćeni i priznati”. Tek “kad se žrtve, kriminalci i članovi društva okupe, kako bi pronašli rješenje, rezultati mogu biti transformacije”.

Upravo takvu transformaciju donosi Inicijativa za osnivanje REKOM-a, neovisne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i teškim kršenjima ljudskih prava. Inicijativa se sad nalazi na prijelomnoj točki i pred novim izazovima. Poslije završetka konzultativnog procesa i usvajanja Prijedloga Statuta REKOM-a 26. ožujka 2011. godine, Koalicija za REKOM je započela novu fazu svoje transformacije kako bi inicijativu, koja je nastala u dijalogu među organizacijama civilnog društva, pretvorila u međudržavni projekt tranzicijske pravde. A baš to je najvažniji zadatak novog Regionalnog tima zagovarača, kojega predstavljamo u ovom broju !Glasa.

Zadatak zagovarača nije lak, ali ohrabruje činjenica da se u svom radu mogu osloniti

ne samo na podršku 542.660 građana, koji su svojim potpisom podržali Inicijativu, i ne samo na 155 poznatih umjetnika i intelektualaca iz regije, koji su u posebnom pismu predsjednicima država u regiji podržali osnivanje REKOM-a, nego i na podršku preko 1800 kolektivnih ili pojedinačnih članova Koalicije. Inicijativa za REKOM se može pohvaliti i respektabilnom međunarodnom podrškom, jer je uključena u značajnu Strategiju proširenja Europske komisije koja, kao što piše u odjeljku 2.3 Strategije proširenja, “pažljivo nadzire ovakve aktivnosti, s obzirom na to da su one od suštinskog značaja za stabilnost i pridruživanje Europskoj uniji”. Inicijativa za osnivanje REKOM-a uživa i neupitnu podršku Visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) kao i Regionalnog ureda UNDP-a za Europu i Zajednicu neovisnih država. Veliki potencijal Inicijative naglašavaju i stručnjaci Međunarodnog centra za tranzicijsku pravdu iz New Yorka.

I sve to samo zbog najvažnijeg cilja, navedenoga na početku teksta - da istinom dođemo do suštinske transformacije naših društava, a time i do ponovnog suživota u miru. Što, konačno, vodi ka pomirenju.

Igor Mekina

U životu mrava nisam zgazio, niti bih želio. Ne želim osvetu. Imam... znam i ljude koji su je ubili. Sve. I koji su mi toliko zla učinili, ali neka im služi na čast.
(Smail Duraković)

2

AKTUALNO - NOVOSTI O REKOM-U?

**!Transformacija
Inicijative za
REKOM
u međudržavni
projekt
tranzicijske pravde**

Zadatak REKOM-a je da odgovori na pet novinarskih pitanja u vezi sa ratovima: „tko“, „gdje“, „kada“, „što“ i „kako“, a ono „zašto“ ostaje povjesničarima, sociolozima i različitim interpretacijama.
(Dragoljub Duško Vuković)

Pred Koalicijom za REKOM je nov izazov: transformacija Inicijative REKOM od civilnog odgovora na teško nasljeđe prošlosti u međudržavni projekt tranzicijske pravde. Taj zadatak pokušat će obaviti Regionalni tim zagovarača (RTZ), koji čine: sveučilišni profesori **Žarko Puhovski, Zdravko Grebo i Biljana Vankovska**, kazališni i filmski redatelj **Dino**

Mustafić, novinari **Igor Mekina**, **Dinko Gruhonjić** i **Duško Vuković**, kao i **Nataša Kandić**, braniteljica ljudskih prava. U tijeku je izbor člana tima sa Kosova.

Konzultativni proces o regionalnom pristupu utvrđivanju činjenica o ratnim zločinima završen je usvajanjem Prijedloga Statuta REKOM-a 26.03.2011. godine, a RTZ je predstavljen Koaliciji za REKOM 4.11.2011. na sastanku u Zagrebu, koji je bio posvećen planiranju novih aktivnosti i strategija koje mogu doprinijeti institucionalizaciji Inicijative za REKOM. Činjenicu da će se regionalni tim zagovarača u susretima s političarima u regiji zalagati za ciljeve i zadatke koje sadrži Prijedlog Statuta Koalicije za REKOM, a da će o svakoj izmjeni ili drugačijem pristupu država u regiji tražiti stav Koalicije za REKOM – posebno su naglasili Žarko Puhovski i Dino Mustafić.

**!Tko su
članovi
regionalnog
tima javnih
zagovarača?**

3

**Žarko Puhovski
(Hrvatska)**

Žarko Puhovski od 1975. predaje filozofiju politike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Kao profesor gostovao je na sveučilištima u Berlinu, Frankfurtu, Londonu, Brightonu, Celovcu (Klagenfurt) i Valensiji. Član je saveta Ethicon Instituta u Los Angelesu. Znanstveni je direktor Europskog univerziteta mira u Stadtschleiningu u Austriji. Bio je urednik

brojnih časopisa: *Ideje* (1970-1973), *Kulturni radnik* (1971-1982), *Praxis* (1973-1975), *Teka* (1975), *Filozofska istraživanja* (1980-1986). Suosnivač je i programski utemeljitelj prve jugoslavenske alternativne političke organizacije UJDI (Udruženje za jugoslavensku demokratsku inicijativu) 1988, kao i Hrvatskog helsinškog odbora (HHO) 1993. godine. Nositelj je posebne nagrade Europskog rektorskog kluba za djelovanje za mir i protiv ksenofobije za 1993. godinu.

Zdravko Grebo (BiH)

4

Prof. dr **Zdravko Grebo** je redovni profesor Pravnog fakulteta u Sarajevu na predmetu Teorija prava. Osnivač je gradskog radija ZID i Izdavačke kuće ZID, koji su funkcionirali tijekom opsade Sarajeva. Direktor je međunarodnog poslijediplomskog kursa Europske studije na Pravnom fakultetu u Sarajevu. Nositelj je Nagrade Europskog kluba za mir i protiv rasizma i ksenofobije, Rooseweltove medalje i Francuske legije časti. Grebo je poznat po osporavanju „političke istine“ i čvrstoj vjeri u činjenice.

Dino Mustafić (BiH)

Dino Mustafić je bosanskohercegovački filmski i kazališni redatelj. Direktor je Internacionalnog kazališnog festivala MESS Sarajevo. Režirao je dokumentarne filmove,

muzičke programe i kazališne predstave. Njegov prvi igrani film *Remake* po scenariju Zlatka Topčića doživio je svjetsku premijeru na Internacionalnom filmskom festivalu u Roterdamu 2003. godine, gdje je izabran među pet najboljih filmova Festivala. Mustafićev *Remake* je 2003. nagrađen za najbolji debitantski film i najbolje glumačko ostvarenje u San Franciscu i nagradom One future award u Muenchenu. Dino Mustafić režira u Sarajevu, Mostaru, Skoplju, Prištini/Prishtinë, Beogradu, Zagrebu, Rijeci, Ljubljani, Mariboru, Trstu, Sofiji... Njegove predstave se igraju u cijeloj regiji bivše Jugoslavije, kao i na festivalima u Njemačkoj, Egiptu, Italiji, Španjolskoj, Kolumbiji, Kostariki, Meksiku...

Biljana Vankovska (Makedonija)

Biljana Vankovska je redovna profesorica Politologije i vojnog prava na Odsjeku za sigurnost, obranu i mir Filozofskog fakulteta u Skoplju. Također drži predavanja i na Odsjeku za sociologiju i socijalni rad. Vodi master studije iz područja mira i razvoja, a predaje i na poslijediplomskim studijima, Područje Europski studiji. Suradnica je na Europskom mirovnom institutu (EPU Stadtschlaining, Austrija). Gostovala je kao predavačica u Ženevskom centru za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF) 2001/2002. i na Kopenhagenskom institutu za mirovna istraživanja 1997-2000. Od 1999. je međunarodna savjetnica transnacionalne fondacije za mir i studije budućnosti (TFF) iz Lunda.

Do sada je objavila devet knjiga i više od 100 tekstova, od kojih većinu na engleskom govornom području. Članica je nekoliko međunarodnih udruženja, kao što su IPSA/ Istraživački komitet o oružanim snagama i sigurnosti, ISA, IPRA, EuPRA, IUS o oružanim snagama i sigurnosti, ERGOMAS.

U svom znanstvenom radu je usredsređena na civilno-vojne odnose, sigurnost na Balkanu, međunarodne odnose i izgradnju mira. Glavna je urednica časopisa *Bezbednosni dijalozi* i urednica u nekoliko međunarodnih stručnih časopisa.

Igor Mekina (Slovenija)

Igor Mekina je novinar i publicist iz Ljubljane (Slovenija), stalni suradnik tjednika *Mladina* i kolumnist više slovenskih časopisa i elektronskih medija. Direktor je nevladine organizacije Civic Link, koja je još 1994. godine prva u Sloveniji otkrila kategoriju »izbrisanih« građana, o čemu je prvi za *Mladinu* kritički pisao upravo Igor Mekina.

Novinarsku karijeru započeo je na Radiju Študent u Ljubljani, 1986. godine. Od 1988 radi kao istraživački novinar za *Mladinu*, za koju izvještava iz svih područja nekadašnje SFRJ, prije i poslije njenog raspada. Radio je i kao dopisnik i komentator iz Slovenije za redakciju RAI u Trstu, Warreport (London) i Radio Berlin. Istovremeno je objavljivao u hrvatskim (*Vjesnik* i *Globus*), srpskim (*Vreme*, *Danas*, *NIN*, *Politika*), albanskim (*Media Shqiptaire*) i drugim stranim medijima (EastWest, Worldmedia, Radio Agora, BBC, RFI). Od 1998. do 2002. godine je bio urednik Alternativne informativne mreže (AIM) za Sloveniju, a od 2004. do 2008. radio je kao urednik međunarodne politike u ljubljanskom *Dnevniku*, u kome su ga novinarske kolege, povodom pedesetogodišnjice postojanja novina, opisale kao »neuništivog polemičara«. Mekina snažno vjeruje da svojim sudjelovanjem u osnivanju REKOM-a, Slovenija može doprinijeti stvaranju potpunije slike o zajedničkoj prošlosti.

Dragoljub Duško Vuković (Crna Gora)

Dragoljub Duško Vuković je novinar s tridesetogodišnjim iskustvom. Kao novinar i urednik radio je na radiju, u dnevnim novinama i magazinima. Punu profesionalnu

afirmaciju je stekao kao šef dopisništva za Crnu Goru dnevnih listova *Borba* i *Naša Borba*. Povremeno se bavio agencijskim i TV novinarstvom. Osnivač je i prvi glavni urednik on-line novina www.pcnen.com. Skoro sedam godina bio je koordinator obuke i novinarski trener u Institutu za medije Crne Gore. Sada radi kao slobodni novinar, neovisni medijski ekspert i trener. Ističe da osjeća moralnu odgovornost zbog svih zlodjela na prostoru nekadašnje Jugoslavije i zato je sada neumoran u zalaganju za priznavanje i poštovanje svih žrtava, nezavisno od nacionalnosti i vjere.

Nataša Kandić (Srbija)

Nataša Kandić je osnivačica i izvršna direktorica Fonda za humanitarno pravo. Dobitnica je sljedećih nagrada:

Human Rights Watch Award (1993)

US and EU Democracy and Civil Society Award (1998)

Martin Ennals Award (1999)

Lawyers' Committee for Human Rights Award (1999)

NED Democracy Award 2000 (sa Vetonom Surojijem)

Geuzenpenning 2000 Award (sa Vetonom Surojijem)

Roger E. Joseph Prize koju dodeljuje Hebrew Union College – Jewish Institute of Religion (2000)

Alexander Langer Prize (sa Vjosom Dobruna, 2000)

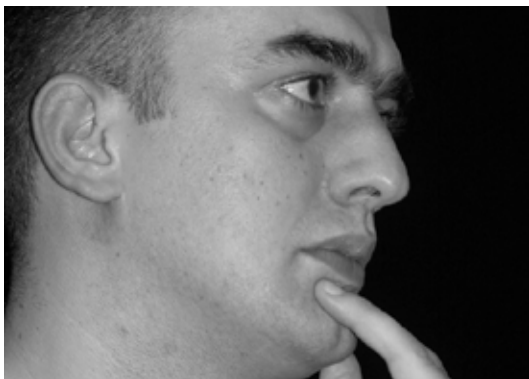
Civil Courage Prize (2000)

CEELI Award (2003)

Homo Homini, People in Need Foundation (2004).

Sveučilište u Valensiji dodijelio joj je 31. svibnja 2001. titulu počasne doktorice. Nataša Kandić je na listi 36 europskih heroja za 2003. godinu, koju je sačinio magazin *Time*, kao i na jubilarnoj listi „60 godina heroja“ specijalnog izdanja istog magazina iz 2006. godine. Postala je počasna građanka Sarajeva 29. septembra 2005. Nositeljica je Ordena Danice Hrvatske zbog zasluga za uspostavljanje kontakata između Srbije i Hrvatske i uspjeha u pravnom rješavanju posljedica rata. Članica je Savjetodavnog odbora Weiserovog centra za demokraciju u razvoju na Sveučilištu Michigan.

Dinko Gruhonjić (Srbija/Vojvodina)

Dinko Gruhonjić je šef dopisništva agencije Beta u Novom Sadu, predsjednik Nezavisnog društva novinara Vojvodine i stručni suradnik na Odsjeku za medijske studije Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Kao urednik ili novinar-suradnik radio je za Reuters, France Press, Radio Slobodna Europa, Radio 021, Radio Pančevo, listove *Nezavisni*, *Bulevar*, *Reporter*, *NIN*, *Novi prelom*. Dopisnik je Radija Deutsche Welle. Nositelj je nagrade za novinarsku etiku i hrabrost *Dušan Bogavac* za 2011, *Nagrade za toleranciju* koju dodjeljuje Skupština Vojvodine za 2010, *Nagrade za borbu protiv diskriminacije* za 2009. godinu, *Nagrade za promociju ljudskih prava* koju dodjeljuje Pokrajinski ombudsman za 2008. godinu. Gruhonjić je posvećen ostvarivanju ideje REKOM-a, kako često kaže, zbog žrtava i budućih generacija, kojima treba ostaviti činjenice a ne poluistine.

8

**!Članovi
Koalicije
za REKOM
i zagovarači o
„tvrdom jezgru“
Prijedloga
Statuta**

S obzirom na to da je, prelaskom u fazu javnog zagovaranja REKOM-a, načinjen veliki iskorak u odnosu na dosadašnje djelovanje Koalicije za REKOM, diskusija na Regionalnom sastanku članova Koalicije za REKOM koji je održan 4. studenoga 2011. u Zagrebu bila

Plaši me da će nakon zatvaranja međunarodnog tribunala u Den Haagu naši političari u našim državama, odlučiti da nastave proces samo kroz suđenja za ratne zločine na nacionalnim sudovima. To je prespor proces koji će trajati još 20 godina, a i tada još neće biti završen.
(Katarina Kruhonja)

je usredsređena na nove uloge, koje trebaju preuzeti svi članovi Koalicije.

U uvodu prvog dijela sastanka, pod nazivom „Uloga Koalicije za REKOM u javnom zagovaranju osnivanja REKOM-a“, **Nataša Kandić** je referirala što je u međuvremenu, od održavanja Četvrte skupštine Koalicije za REKOM i Prvog međunarodnog foruma za tranzicijsku pravdu (Sarajevo, 25-26.

lipanj 2011) napravljeno: objavljena je publikacija „Proces REKOM“, koju čine izvještaj o procesu REKOM-a od njegovih početaka u svibnju 2006. do kolovoza 2011, „Analiza javne kritike i podrške Inicijativi za osnivanje REKOM-a“ i „Pitanja i odgovori“, kao i Pismo podrške intelektualaca i umjetnika osnivanju REKOM-a. Kao drugu važnu aktivnost, navela je formiranje RTZ-a Inicijative REKOM, na osnovu prijedloga članova/ica Koalicije za REKOM.

Nora Ahmetaj je pozvala članove Koalicije da pokrenu suradnju s udrugama obitelji žrtava i žrtvama koje do sada nisu podržavale ili, zbog neobaviještenosti, nisu bile uključene u proces REKOM-a. Prenijela je svoje pozitivne dojmove sa sastanka sa zastupnicima Parlamenta Kosova: stav onih zastupnika koji su i inače angažirani u borbi za ljudska prava je vrlo pozitivan, mada među zastupnicima ima i skeptika. Također je informirala sudionike da je Skupina za koordinaciju aktivnosti za osnivanje REKOM-a na Kosovu imala sastanak sa predsjednikom Parlamenta Kosova, koji je detaljno objasnio proceduru koju treba ispuniti da bi se o Inicijativi REKOM moglo razgovarati u Parlamentu.

Vesna Teršelič je prisutne obavijestila o stvaranju Platforme 112, skupine organizacija za zaštitu i promociju ljudskih prava u Hrvatskoj, oformljene povodom praćenja stanja ljudskih prava i vladavine prava u kontekstu završetka pregovora Republike Hrvatske s Europskom unijom, koja će se zalagati i za osnivanje REKOM-a.

Žarko Puhovski je ponudio kratku analizu budućeg procesa javnog zagovaranja: proces REKOM sada prelazi na političku razinu, čime gubi na sadržaju, ali dobija na moći. Gubitak sadržaja će se prije svega očitovati kroz zahtjeve političara da se Prijedlog Statuta REKOM-a izmijeni. U vezi s mogućim izmjenama Prijedloga Statuta, na Koaliciji za REKOM je zadatak da što prije odredi što mora ostati u njemu, a od kojih se točaka, po potrebi, može odustati.

Aleksandar Zeković je podsjetio na to da uspjeh javnog zagovaranja zavisi od toga hoćemo li „drugu stranu“ uspjeti uvjeriti u ispravnost naših stavova. Njegovi konkretni prijedlozi za fazu javnog zagovaranja su: veća međunarodna podrška, konkretno obraćanje pojedinca

određenom bitnom političaru, organiziranje sastanka sa parlamentarnim skupinama, bolje informiranje političara itd.

Borka Rudić je prenijela da će RTZ imati punu podršku udruženja BH novinari. Primijetila je da su svi mediji u regiji prenijelo Pismo umjetnika i intelektualaca i predložila da se sada odrede druge društvene skupine koje bi mogle dati podršku procesu REKOM.

Goran Taleski je izrazio veliku podršku izboru profesorice Biljane Vankovske za javnu zagovaračicu u Makedoniji i urgirao da se Koalicija što više angažira u procesu javnog zagovaranja, kako teret te faze ne bi pao samo na leđa članova RTZ-a. Iako izvještaji Europske komisije za svaku zemlju u regiji navode da „podržavaju REKOM“, realne podrške zapravo nema. Ipak, i tu ima pozitivnog pomaka – Demokratska stranka Makedonije će, sredinom studenoga, javno podržati proces REKOM.

Jovana Kolarić, iz Vojvodanskog građanskog centra, obećala je kako će ta organizacija u rad Koalicije uložiti svoj socijalni kapital, kad već nemaju novca. Male organizacije poput njene mogu promovirati Inicijativu REKOM u malim sredinama, lokalnim medijima itd.

“Žrtva ili preživjeli pronalazi mir samo onda, kada su njegova patnja, stradanje i bol javno prihvaćeni i priznati...”

10

U vezi s budućim aktivnostima, Nora Ahmetaj je iznijela plan da kosovska Koalicija za REKOM organizira regionalni sastanak na Kosovu. **Ljilja Spasić** iz Građanske akcije Pančevo, planira da do kraja svibnja 2012. godine osigura sredstva za organizaciju javne tribine o REKOM-u u Pančevu. Emisija „Lokalno globalno“, koju RTV Pančevo emitira petkom, predstavlja dobru platformu za Inicijativu REKOM. Pored toga, u Pančevu bi mogla biti postavljena spomen-ploča svim žrtvama rata s područja bivše Jugoslavije, a to bi bio dobar trenutak da se spomene REKOM. **Nikola Knežević** iz Centra za interdisciplinarnu studije religije, predlaže pokretanje razgovora s predstavnicima crkava radi podrške REKOM-u. Predloženo je i organiziranje okruglih stolova o REKOM-u u Ljubljani i Podgorici, čime će rukovoditi **Igor Mekina** i **Mirela Rebronja**. **Ljiljana Raičević** je u ime Sigurne ženske kuće iz Crne Gore podsjetila da je crnogorska Ženska mirovna inicijativa, skupina nevladinih organizacija koje se bore za ženska prava, spremna podržati proces REKOM koliko je god u njenoj moći. **Radmilo Golijanin** je podsjetio na postojanje Mreže za izgradnju mira, skupine nevladinih organizacija, koje bi mogle napraviti projekt u kojemu bi i REKOM našao svoje mjesto. **Maja Mičić** je istakla kako je Inicijativa mladih za ljudska prava već počela prikupljanje sredstava za aktivnosti mladih u okviru procesa REKOM.

Igor Mekina je naglasio kako se na napade u medijima mora hitno reagirati, a ako je nužno i pozvati se na lokalne Zakone o pravu na ispravak. Ovakvo mišljenje je podržala i **Dženana**

Karup-Druško: svaka šutnja i prešućivanje je odobravanje. **Darko Soković** je primijetio kako napadači procesa REKOM nemaju argumente za svoje tvrdnje, ali odnose pobjedu na retoričkom planu. Stoga je potrebno znati koji su retorički momenti i emotivni argumenti koji idu u prilog Inicijativi za REKOM, kako bi se oni koristili na početku svakog teksta koji podržava ideju REKOM-a.

!Podrška

Inicijativi za osnivanje
REKOM-a od strane
Visokog komesara za
ljudska prava UN i
Programa za razvoj
(UNDP)

Pomoćnik Glavnog tajnika UN-a za ljudska prava gospodin **Ivan Šimonović**, razgovarao je 15. studenoga 2011. godine u sjedištu UN-a u New Yorku s izaslanstvom Koalicije za REKOM i tom prilikom izrazio neupitnu podršku Visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) Inicijativi za osnivanje REKOM-a. Gospodin Šimonović je obećao pomoć Ureda Visokog komesara u koordinaciji komunikacije između nacionalnih institucija u čijoj je

11

„Za pomirenje, napredak, za oslobađanje od straha i suradnju - prvi preduvjet je istina.“
(Igor Mekina)

nadležnosti donošenje odluke o osnivanju zajedničke Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i žrtvama.

12

Snažnu podršku Inicijativi za osnivanje REKOM dao je i zamjenik direktorice Regionalnog ureda UNDP-a za Europu i Zajednicu neovisnih država gospodin **Haoliang Xu**, na sastanku sa izaslanstvom Koalicije za REKOM, održanom 16. studenoga 2011. godine u New Yorku. On je istakao spremnost UNDP-a da svoje prisustvo u post-jugoslavenskim zemljama koristi za zagovaranje osnivanja REKOM-a.

Izaslanstvo Koalicije za REKOM razgovaralo je s ekspertima Međunarodnog centra za tranzicijsku pravdu o uključivanju državnih institucija post-jugoslavenskih zemalja, od kojih zavisi formiranje službene međudržavne komisije za činjenice o ratnim zločinima i žrtvama, u proces REKOM.

O Inicijativi REKOM, u kontekstu podrške različitih skupina civilnoga društva, izaslanstvo Koalicije za REKOM govorilo je studentima *New York University School of Law*.

Izaslanstvo Koalicije za REKOM činili su: **Nataša Kandić** (Fond za humanitarno pravo, Srbija), **Igor Mekina** (novinar i publicist, Slovenija), **Dino Mustafić** (kazališni i filmski redatelj, Bosna i Hercegovina), **Dženana Karup-Druško** (novinarka, Bosna i Hercegovina), **Daliborka Uljarević** (Centar za građansko obrazovanje, Crna Gora), **Avni Melenica** (Udruženje žrtava “22 Maji“, Kosovo), **Vesna Teršelić** (Documenta, Hrvatska), **Maja Mičić** (Inicijativa mladih za ljudska prava, Srbija) i **Mario Mažić** (Inicijativa mladih za ljudska prava, Hrvatska).

!Iznimno zanimanje za REKOM na Konferenciji ALDA u Strasbourg

„Koalicija je započela novu fazu svoje transformacije kako bi Inicijativu za REKOM pretvorila u međudržavni projekt tranzicijske pravde.“

Na Međunarodnoj konferenciji “Dealing with a past left unsaid – Challenges and opportunities for institutions and civil society actors” koju je organizirala Asocijacija agencija lokalne demokracije (ALDA) u Strasbourg od 21. do 23. studenoga 2011, iznimno zanimanje i pažnju sudionika konferencije privukao je proces REKOM, o kome su govorile **Tanja Nikolić** i **Darija Marić**, predstavnice Documente i **Jelena Grujić**, predstavnica Fonda za humanitarno pravo. Promotivni materijali i publikacije su pažljivo iščitavani, a većina pitanja se ticala utjecaja statuta postojećih komisija za istinu i pomirenje na Prijedlog Statuta REKOM-a, kao i mogućnosti da se REKOM institucionalizira u bliskoj budućnosti. Kao što je često slučaj u procesu REKOM, stručna javnost je bila oduševljena idejom koja može okupiti sve žrtve oružanih sukoba iz regije, i tako na svim stranama umanjiti posljedice ratova.

13

!O REKOM-u, uništenim iluzijama i miroljubivoj koegzistenciji u Klagenfurtu

14

*U nekim od država bivše Jugoslavije, koje su nastale kao posljedica konflikta, miroljubiva koegzistencija još uvijek ne postoji. Šire gledano, efekti tog sukoba su od velikog značaja za Europu: uništena je iluzija o Europi koja je povijesno već nadišla rat. Ovim dramatičnim riječima zapisanim na početku službenog programa, u austrijskom Klagenfurtu je otpočela konferencija (29.11.-1.12.2011) pod naslovom „Rat(ovi) u Jugoslaviji – poslije dvadeset godina“. Konferenciji je prisustvovao i legendarni Ekkehart Krippendorff, pionir studija mira na njemačkom govornom području. Sudionicima konferencije, koju su organizovali Alpen-Adria sveučilište i Lakeside Science & Technology Park iz Klagenfurta, Inicijativu za REKOM predstavile su **Katarina Kruhonja** i **Valdete Idrizi**. O tome svjedoče i članci iz Deutsche Welle i Neue Kärntner Tageszeitung. Prenosimo odlomke.*

Koja je pouka ratova u bivšoj Jugoslaviji?

Posebna tema konferencije bio je i proces pomirenja i obrade zbivanja iz nedavne prošlosti. **Katarina Kruhonja** iz Centra za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka, posjetiteljke i sudionike skupa je upoznala sa Inicijativom REKOM, koja je, kako je

objasnila, jedinstvena prilika da se konačno prekine lanac nasilja. Ono se uvijek iznova pojavljuje, zato jer se krvoprolića iz ranijih oružanih sukoba nisu temeljno obradila i razjasnila na osnovu činjenica.

“Plaši me da će nakon zatvaranja Međunarodnog tribunala u Den Haagu naši političari u našim državama, odlučiti da nastave proces samo kroz sudenja za ratne zločine na nacionalnim sudovima. To je prespor proces koji će trajati još 20 godina, a i tada još neće biti završen. Zapravo, tako mnoge žrtve neće dobiti zadovoljštinu. A to je bitno da bi se otpustila prošlost i da bi pokušali prekinuti taj ciklus da se svako malo, zbog neprerađenih stradanja u prethodnom oružanom sukobu, otvaraju novi sukobi”, objasnila je Katarina Kruhonja.

Emir Numanović (Deutsche Welle, 2.12.2011.)

Razgovarati i učiti iz grešaka

Izravna komunikacija – dijalog, mogućnost i sposobnost da se izrazi, zamjena uloga kao igra razumijevanja – jest, po Krippendorffu, opći i najvažniji recept u razvoju mira. Na sreću, nitko više ne govori o „kulturi rata“. Nakon što smo iskusili da ne možemo napredovati kroz intelektualno znanje i da se (parafrazirajući Schilera) put do glave mora otvoriti srcem, moramo, po njemu, pokušati razumjeti stvarnost „druge strane“, jer je promjena uloga sredstvo za prihvatanje prošlosti.

15

Izvršna direktorica Community Building Mitrovica **Valdete Idrizi**, sa Kosova (na kojem je situacija ponovo osjetljiva), savjetuje Europi da konflikte iz '90-ih vidi kao bitnu lekciju: „Hajdemo razgovarati o njima, kako ne bismo ponovili istu grešku.“ Njena mirovna misija ju je naučila da se do razumijevanja stiže slušanjem. „Moj brat je izgubio život u sukobima u Bosni. I danas se samo nagađa gdje je jedan dio Bosanaca“, došla je do riječi jedna Bosanka. Ona je živi primjer potrebe za prevladavanjem prošlosti. Mirovne inicijative kakva je REKOM, koje omogućavaju suočavanje sa prošlošću i rad na pomirenju koji nadilazi nacije i zemlje, provode pojedinci u civilnom društvu kako stremljenje ka pravdi ne bi ugušili političari svojim preteškim pojedinačnim interesima. Europa se moli da podrži takve težnje ka miru.

Ulrike Hartmann iz austrijske ambasade u Sarajevu je ukazala na „ambiciozne zahtjeve“ koje postavljaju ugovori o stabilizaciji i priključivanju Europskoj uniji: „Perspektive priključivanja EU mogu biti motor koji zemlje vode putem funkcionalne demokracije, ali europski se projekti ne mogu prosto prenositi na regionalne razine.“

(Neue Kärntner Tageszeitung, 4.12.2011.)

!O regionalnoj suradnji - 20 godina nakon napada na Vukovar

U organizaciji Centra za ljudska prava Zagreb i Documente - Centra za suočavanje s prošlošću, u četvrtak i petak 08. i 09. prosinca 2011. u Vukovaru je održan skup pod nazivom „Regionalna suradnja – 20 godina nakon napada na Vukovar“.

16

Sudionici/e rasprave iz Hrvatske, Slovenije, BiH, Crne Gore, Srbije, Makedonije i sa Kosova tijekom skupa koji je organiziran u suradnji s Gradom Vukovarom govorili su o društvenim i političkim aspektima rata i poslijeratne obnove Vukovara, političkim perspektivama regionalne suradnje, kao i mogućnostima institucionalizacije REKOM-a u post-jugoslavenskim zemljama.

Gradonačelnik grada Vukovara **Željko Sabo** zahvalio je organizatorima na organizaciji skupa te je svim sudionicima/cama poželio dobrodošlicu u Vukovar, pri tom ocijenivši Inicijativu za REKOM kao dodatak vukovarskog inzistiranja na kažnjavanju svih zločina i otkrivanja istine o nestalima.

Vesna Teršelić iz Documente naglasila je da još uvijek nemamo službeni popis ubijenih i stradalih koji bi uključio i činjenice o okolnostima stradanja, te da ovaj skup predstavlja prostor za razgovor o Inicijativi za REKOM, regionalnoj suradnji i svemu što nam je potrebno da bi se utvrdile činjenice o svim žrtvama rata jer je danas, 20 godina nakon rata, očito da suđenja neće moći dati odgovore na sva pitanja.

Mirko Kovačić govorio je o svojim iskustvima po povratku u Vukovar 1998. godine, te o razlozima priključivanja Inicijativi za REKOM. Smatra da je naša dužnost osigurati da naša djeca i unuci ne moraju kopati po arhivama i dokazivati što se dogodilo. Naša je dužnost prikupiti činjenice o događajima na ovim prostorima.

Žarko Korać naglasio je kako postoji iskustvo procesa pomirenja, pogotovo nakon Drugog svjetskog rata, te da su ta iskustva vrlo različita. Osobno je podržao Inicijativu za REKOM, jer misli da je iznimno važno sakupiti činjenice i interpretirati ih, te kazniti krivce. Naglasio je da je proces pomirenja asimetričan (ne tiče se svih dijelova regije jednako), da imamo problem institucionalizirane interpretacije historije te da svatko ostaje u svojoj ekskluzivnoj interpretaciji rata ali, što je još problematičnije, i žrtava.

Azem Vllasi naglasio je važnost REKOM-a u utvrđivanju činjenica i brojki o ratovima koji su se dogodili, te zločinima koji su počinjeni. Smatra da su brojke bitne, ali je isto tako naglasio i važnost saznavanja okolnosti pod kojima su ljudi stradali i bili ubijeni. Naglasio je da postoji individualna i kolektivna krivica, no kolektivna krivica se ne može odnositi na cijeli narod već na njihove predstavnike, tj. vlast.

Amir Kulagić, član KV-a Koalicije za REKOM, naglasio je kako je njemu proces suočavanja s prošlošću pomogao da nema mržnju prema drugome i drugačijem jer, kad čuje da su i drugi doživjeli slične sudbine, može s njima podijeliti tu bol i osjećaje. Smatra da bez regionalnog pristupa nikada nećemo znati istinu o zločinima, pa tako i o zločinu u Srebrenici i to je glavni razlog zašto se priključio Inicijativi.

Peter Kuzmić izrazio je žaljenje zbog slabog odaziva Inicijativi za REKOM u Hrvatskoj tijekom kampanje prikupljanja potpisa. Jedan od razloga vidi u nedovoljnom angažmanu vjerskih zajednica u procesima pomirenja i ističe lošu praksu unutar koje se vlastito nasilje prešućivanjem i zataškavanjem dodatno sakralizira i time onemogućava proces kažnjavanja počinitelja i suosjećanja sa žrtvama “drugih”.

Drago Pilsel, novinar iz Zagreba, osvrnuo se na novi sastav hrvatskog parlamenta i izrazio svoju bojazan oko njihove spremnosti za formiranjem REKOM-a jer, kako je rekao, nastupile su demokratske smjene, ali ne i demokratske promjene, a **Tin Gazivoda** podsjetio je na Statut REKOM-a, ključni element procesa institucionalizacije. Ostaje nam pitanje, naglasio je Gazivoda, postoji li politička volja, te dovoljna razina samokontrole civilno-društvenih elita za ovaj proces.

Tanja Fajon iz Europskog parlamenta obratila se skupu video-porukom u kojoj je pozdravila organiziranje skupa o Inicijativi za REKOM u gradu stradalniku, Vukovaru. Naglasila je da se u posljednje vrijeme u medijima pojavljuju razne optužbe protiv REKOM-a, međutim, ona vjeruje da građani i žrtve neće nasjesti na populističke provokacije. Vjeruje da treba dodatno naglasiti ulogu i misiju REKOM-a, jer se radi o važnoj inicijativi.

Koča Pavlović, zastupnik u skupštini Crne Gore, upozorio je na moguće zamke u procesu institucionalizacije REKOM-a; kao takvu je opisao opasnost da Inicijativa za REKOM krene

u smjeru političkog posredovanja umjesto izvršenja vlastitih ciljeva definiranih Prijedlogom Statuta REKOM-a.

Ivo Komšić se zapitao kako legitimirati sve ono što promovira Prijedlog Statuta REKOM-a. S prošlošću se moraju suočiti državne institucije, nevladine organizacije, mediji, Haški sud, vjerske organizacije i, prije svega, obitelji kao mjesta odgoja u mikro-sredini, i tamo je to najteže provesti jer se djeca odgajaju za različite istine. Predložio je formiranje neslužbenih parlamentarnih skupina koje bi se bavile ovim temama, jer bi na taj način naše akcije dobile pažnju javnosti i legitimitet. Isto tako treba djelovati prema crkvenim institucijama, jer smatra da ima ljudi unutar crkvenih organizacija koji će prihvatiti ovaj dijalog.

Slobodan Uzelac smatra da ideja REKOM-a predstavlja onu snagu u našim društvima koja ima budućnost i ne sumnja da će podrška REKOM-u rasti. Institucionalizacija REKOM-a je točka na kojoj moramo vidjeti što i kako dalje.

Štefica Krstić iz Udruge Žrtve Domovinskog rata Osijek tijekom vukovarskog skupa je javno podržala Inicijativu za REKOM i apelirala da se u proces zagovaranja REKOM-a svakako uključe i predstavnici/ce udruga obitelji žrtava, posebice u vezi zagovaranja ubrzavanja identifikacije ekshumiranih posmrtnih ostataka.

18

!„Uvjeriti
političare da
je osnivanje
REKOM-a važno“
– podrška
timu zagovarača
u BiH

Skupina za koordinaciju aktivnosti Koalicije za REKOM u BiH sastala se u Sarajevu 2.12.2011. Sastanak je u prvom redu predstavljao susret javnih zagovarača u BiH, redatelja **Dina Mustafića** i profesora **Zdravka Greba**, sa članovima Koalicije koji su potvrdili svoju punu podršku RTZ-u. Sa posebnim odbravljem prihvaćeno je obećanje zagovarača da

će „ići u sve dijelove BiH“, te da očekuju „da će imati mogućnosti sastati se sa najvažnijim donosiocima odluka u BiH“.

Evropska komisija “pažljivo nadzire ovakve aktivnosti, s obzirom na to da su one od suštinskog značaja za stabilnost i pridruživanje Europskoj uniji.”

„U zagovaranju treba sudjelovati cijela Koalicija, kako bi se stvorio pritisak na javnost“, kazao je tom prilikom Zdravko Grebo. „Naše reakcije moraju biti

sinhronizirane. Moramo pokušati naredne godine uvjeriti političare kako je osnivanje REKOM-a važno“, izjavio je Dino Mustafić.

Poseban dio rasprave protekao je u prijedlozima članica Koalicije za REKOM iz BiH o stalnoj javnoj promociji ideje REKOM-a, preko organiziranja različitih skupova koji će u javnosti „održavati i jačati“ podšku osnivanju ove međudržavne komisije. Predloženo je da svaka članica Koalicije u BiH, koja ima prostorije, organizira u sjedištu svoje organizacije jedan ili više događaja.

Sudionici sastanka podržali su osnivanje Centra za demokraciju i tranzicijsku pravdu, sa sjedištem u Banjaluci, kao i inicijativu o osnivanju Centra za tranzicijsku pravdu, sa sjedištem u Sarajevu. **Šaban Ibraković** je kazao da će povezati ove organizacije sa osam lokalnih udruženja logoraša iz Zeničko-dobojskog kantona. Udruženje BH novinari se obvezalo da pruži konkretnu podršku procesu zagovaranja i članovima tima javnih zagovarača.

19

**!Predsjednik
Crne Gore
Filip Vujanović:
Podrška
REKOM-u,
ubrzavanje „ovog
važnog procesa“**

Predsjednik Crne Gore **Filip Vujanović** primio je 12.12.2011. izaslanstvo regionalnog tima REKOM-a koje su činili **Nataša Kandić**, izvršna direktorica Fonda za humanitarno pravo iz Beograda, **Zdravko Grebo**, profesor Pravnog fakulteta u Sarajevu, **Dinko Gruhonjić**, predsjednik

Nezavisnog društva novinara Vojvodine, **Dragoljub Duško Vuković**, novinar iz Podgorice i **Daliborka Uljarević**, izvršna direktorica Centra za građansko obrazovanje iz Podgorice.

Sugovornici su se tijekom sastanka suglasili da je utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim kršenjima ljudskih prava, kao i sudbine nestalih u ratovima 1991-2001. godine na području nekadašnje SFRJ od iznimne važnosti za sučeljavanje sa prošlošću država regije i proces pomirenja.

Prenosimo dijelove teksta objavljenoga na službenoj internet-stranici predsjednika Crne Gore, www.predsjednik.me, 12.12.2011, kao i dijelove izvještaja sa konferencije za novinare, koji je prenela BETA:

Delegacija Inicijative za REKOM je ovom prilikom iskazala potrebu da se proces utvrđivanja činjenica proširi na državne komisije, koje bi bile formirane u tu svrhu.

Predsjednik Vujanović je naglasio podršku REKOM-u i otvorenost prema iznalaženju modaliteta održanja i ubrzavanja ovog važnog procesa.

Na konferenciji za novinare održanoj tim povodom, profesor Zdravko Grebo kazao je da Inicijativa za formiranje Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o žrtvama ratova na prostoru bivše SFRJ (REKOM) nema ambicije pretvoriti se u pravosudnu instituciju. „Za to postoje Haški tribunal i nacionalni sudovi za ratne zločine. REKOM se, također, ne želi baviti utvrđivanjem uzroka i posljedica ratova”, rekao je Grebo.

20

Izvršna direktorica Fonda za humanitarno pravo Nataša Kandić kazala je da je došlo vrijeme da Inicijativa za REKOM iz sfere civilnog društva prijeđe na političku razinu, jer države, vlasti i parlamenti mogu dovesti do realizacije te ideje, odnosno osnivanja REKOM-a.

“Odabrali smo Podgoricu za prvo mjesto gdje smo predsjedniku Vujanoviću predstavili naš regionalni tim zagovarača i da ga zamolimo za političku podršku da proces REKOM prijeđe na političku razinu”, kazala je Kandićeva.

Predsjednik Nezavisnog društva novinara Vojvodine Dinko Gruhonjić kazao je da je on u Koaliciji za REKOM od samog početka i da je suočavanje sa prošlošću naša obveza prema budućim generacijama.

Novinar Dragoljub Duško Vuković rekao je da je zadatak REKOM-a da odgovori na pet novinarskih pitanja u vezi sa ratovima: „tko“, „gdje“, „kada“, „što“ i „kako“, a da ono „zašto“ ostaje povjesničarima, sociolozima i različitim interpretacijama, jer je najvažnije utvrditi činjenice i to je ono što Inicijativu za REKOM čini posebnom.

**!Nagrada
Krunoslav
Sukić
za 2011.
dodijeljena
Veljku Vićeviću**

21

Na svečanosti povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava, 10.12.2011, u Osijeku su objavljeni dobitnici Nagrade i priznanja za promicanje mirotvorstva, nenasilja i ljudskih prava *Krunoslav Sukić* za 2011. godinu. Među ovogodišnjim laureatima je i **Veljko Vićević**, koji je nagradu primio „za otvaranje i uspostavu dijaloga između

udruga veterana Domovinskog rata i organizacija civilnoga društva, posebno u odnosu na regionalne procese suočavanja s prošlošću i Inicijative za REKOM“. Veljko Vićević je aktivan član Udruge dragovoljaca i veterana Domovinskog rata, koji je puno pomogao u oblikovanju Predloga Statuta REKOM-a.

!Nagrada *Hipermneziji,* predstavi koja promovira ideje REKOM-a

Predstava *Hipermnezija* redateljice Selme Spahić, gostovala je u cijeloj regiji nekadašnje SFRJ. Predstava je nastala u koprodukciji Hartefakt Fonda i BITEF teatra i rađena je i u cilju promocije Inicijative REKOM. Žiri Međunarodne asocijacije kazališnih kritičara (IATC) na 51. internacionalnom festivalu MESS 2011. je *Hipermneziji* dodijelio glavnu nagradu. Ubrzo nakon toga, *Hipermnezija* je pozvana da u lipnju 2012. godine predstavlja regiji na jednom od najznačajnijih europskih festivala posvećenih dramskom tekstu, Bijenalu u Viesbadenu.

22

Prenosimo odlomke iz dva autorska teksta o *Hipermneziji*.

Mučna inventura duše

Osmero glumaca – **Ermin Bravo, Jelena Ćuruvija-Đurica, Maja Izetbegović, Tamara Krcunović, Damir Kustura, Sanin Milavić, Milica Stefanović i Alban Ukaj** – kreira priču o svome djetinjstvu na temelju zamišljenih pisama koja su pisali roditeljima. Iz ovog autobiografskog materijala izrasla je predstava o teškim trenucima kroz koje su prošli glumci: bježeći od rata, jedan od njih se navukao na drogu, drugi je gledao kako mu ginu razredni drugovi, treći kako mu se razvode roditelji, a četvrti se osjećao kao da je sam na svijetu. Glumica Jelena Ćuruvija-Đurica ispričala je kako je ostala bez oca Slavka Ćuruvije, novinara koji je ubijen u atentatu početkom bombardiranja Srbije, a Maja Izetbegović kako je nisu željeli primiti u prvi razred zbog “krivog” prezimena.

Kao Albanac s Kosova imao sam puno loših iskustava sa srpskom policijom. U ovoj predstavi, pričajući o tome, shvatio sam da moram prevladati vlastito ogorčenje i crno-bijelu podjelu i jednostavno iznijeti što mi se dogodilo. Za to mi je trebalo puno energije, kaže Alban Ukaj.

Bojan Munjin, pozorišni kritičar i publicist

Povodom gostovanje predstave u Podgorici, 7. novembra 2011.

„Zagovarači se u svom radu mogu osloniti na podršku 542.660 građana, koji su svojim potpisom podržali Inicijativu, na 155 poznatih umjetnika i intelektualaca iz regije, koji su u posebnom pismu predsjednicima država u regiji podržali osnivanje REKOM-a i na podršku preko 1800 kolektivnih ili pojedinačnih članova Koalicije.“

Poruke koju ova predstava nosi čine drugu dimenziju, koja je za nas intelektualno zanimljiva i emotivno uzbuđujuća. Izjednačavajući privatno i političko, hrabro otvara teška pitanja, koja nama u Crnoj Gori mogu biti više ili manje bliska, ali je nepobitna činjenica da su upravo odluke oko takvih pitanja značajno utjecale i na sve naše

velike lokalne priče. Zločini se ne smiju zaboraviti, a činjenice se moraju utvrditi na objektivan i sistematičan način, koji traži mnogo različitih pogleda, sposobnost empatije i otvorenost za drugačiju istinu. A to sve podrazumijeva i građane koji su se suočili sa ličnim traumama, ma koji njihov obim bio, i krenuli dalje katarzično osnaženi ožiljkom tog iskustva.

U Crnoj Gori još nema razvijenog političkog pozorišta u hramovima kulture, pa nije ni čudno odsustvo aktivističkog angažmana niti društveno-kritičkog diskursa umjetnika. Do trenutka promjene, kojem će se postojeća garnitura grčevito opirati jer je negdje duboko u sebi svjesna svoje prevladanosti, nama svima ostaje da političko kazalište gledamo svakog dana u hiperrealnom obliku i bez “estetike odgovornosti”, a da naši umjetnici stoje sa strane čekajući da im se prilike, slava itd. jednostavno dogode dok ispijaju piće sa uzvišenim jedom na sve oko sebe.

Daliborka Uljarević, izvršna direktorica Centra za građansko obrazovanje (CGO)

!Reklama za REKOM na tramvaju u znak podrške Inicijativi za REKOM

Masel Group, jedna od vodećih agencija u pružanju usluga bus advertisinga u Srbiji, smatra da je „projekt osnivanja REKOM-a od velikog značaja za sve narode Balkana“. U znak podrške, jedan tramvaj na linijama 2 i 9, u Beogradu, reklamirat će Inicijativu REKOM do kraja prosinca 2011.

!Što je “tranzicijska pravda”?

Nora Ahmetaj, direktorica Centra za istraživanje, dokumentiranje i publikaciju (CRDP) sa Kosova u svom tekstu objavljenom na internet-stranicama Zerija objašnjava suštinu koncepta „tranzicijske pravde“. Prenosimo odlomak iz teksta objavljenoga na <http://www.zeri.info/blogi/teksti/nora-ahmetaj/130/>:

Kako je moguće da ljudi koji su traumatizirani teškim ratovima i ozbiljnim kršenjima ljudskih prava povrate povjerenje u svoje sugrađane i državne institucije? Kako da ljudi zaborave i prevladaju nasilnu prošlost sa mnogo patnje i izgrade zajedničku i mirnu budućnost? S teorijskog aspekta, postoji sukob između retributivnog ili kaznenog koncepta i restorativnog ili koncepta ispravke. Pravnici tvrde da žrtva nalazi mir tek kada počinitelj dobije odgovarajuću kaznu, odnosno kada je on/ona osuđen/a za djelo koje je on/ona

počinio/la. Ali sa emotivne i psiho-socijalne točke gledišta, žrtva ne pronalazi mir u trenutku kada je kriminalac osuđen. Žrtva ili preživjeli pronalazi mir samo onda kada su njegova patnja, stradanje

„Inicijativa za osnivanje REKOM uživa neupitnu podršku Visokog komesara za ljudska prava (OHCHR).“

i bol javno prihvaćeni i priznati, kada žrtva povratu dostojanstvo bilo kompenzacijom od strane nasilnika/počinitelja (pravo na reparaciju), bilo isprikom, koje je poznato kao simbolička reparacija/nadoknada. Restorativna pravda naglašava i ispravlja štetu koja je nastala kriminalnim ponašanjem. Kada se žrtve, kriminalci i članovi društva okupe kako bi pronašli rješenje, rezultati mogu biti transformacije.

Komisija za istinu je mehanizam koji može dovesti do istinske istrage i izvještavanja o glavnim razdobljima zloupotrebe u bliskoj prošlosti. Iako brojna udruženja žrtava i nestalih osoba sa Kosova nisu podržala ovu inicijativu, ispostavilo se da je Kosovo drugo u

regiji po broju sudionika u Koaliciji sa više od 300 pojedinaca, NVO, medija, istraživača i predstavnika vjerskih zajednica koji su podržali ovu inicijativu.

Sada REKOM ima za cilj da se institucionalizira. Predstavnici REKOM-a na Kosovu se za to zalažu tako što uspostavljaju kontakte sa visokim državnim zvaničnicima, ministrima i gradonačelnicima općina, a nedavno su bili primljeni kod predsjednice Kosova Atifete Jahjaga i premijera Hashima Taqija, koji su obećali da će podržati ovu inicijativu.

DEBATE

!Polemika Srđe Pavlovića i Duška Vukovića

26

Povodom vijesti da je predsjednik Crne Gore Filip Vujanović primio izaslanstvo Inicijative za REKOM, **Srđa Pavlović** i **Duško Vuković** su razmijenili mišljenja na portalu PCNEN. Prenosimo njihovu debatu sa spomenutog portala. Srđa Pavlović je sa portala PCNEN svoj djelomično izmijenjen tekst objavio i u podgoričkim Vijestima, 15.12.2011.

Srđa Pavlović

Suočavanje s prošlošću podrazumijeva sve navedeno u izjavama sudionika sastanka kod

Vujanovića: utvrđivanje činjenica o zločinima počinjenim na našem prostoru, „tko“, „gdje“, „kada“, „što“ i „kako“. Problem nastaje kada se odgovor na pitanje „tko“ ograniči na puke izvršitelje zločina, a sasvim zanemari političke elite koje su kreirale uvjete za činjenje zločina. Javno iznošenje utvrđenih činjenica o zločinima je neophodno, ali je pogrešno taj proces uvjetovati postizanjem političke suglasnosti s elitama koje su u velikoj mjeri kreirale rat. Treba, naravno, izraziti poštovanje prema žrtvama i ubojice prozvati i kazniti, ali je pogrešno na tome završavati priču o pomirenju. Utvrditi da li su i u kojoj mjeri političke elite, uključujući i crnogorsku kojoj pripada gospodin Vujanović, doprinijele počinjenim zločinima je integralni dio pomirenja. To nije preuzimanje ingerencija suda, već prepoznavanje kompleksnosti raspada Jugoslavije, i manifestiranje moralnog imperativa da se svi krivci javno prozovu. Kompartmentalizovanje pomirenja na način na koji to predlažu profesor Grebo i ostali „zagovarači“ predstavlja slabo skriveni politički kompromis s ratnim elitama. Zadatak REKOM-a bi trebao biti utvrđivanje istine kako bi se izbjegle različite interpretacije ratnih događanja na našem prostoru. Onog trenutka kada utvrđivanje istine o zločinima pređe na toliko željenu i prizivanu „političku razinu“, to će prestati biti dio procesa pomirenja i postat će dio napora da se od odgovornosti aboliraju političke elite.

27

Duško Vuković

Dragi Srđo,

način na koji ti procjenjuješ ideju stvaranja REKOM-a je legitiman, ali se bojim da on nema baš mnogo dodirnih tačaka sa tranzicijskom pravdom, koju zagovarači/zagovaračice REKOM-a imaju u vidu. Zadatak REKOM-a je da prikupi i objavi činjenice o ratnim zločinima i svim drugim primjerima kršenja ljudskih prava, a ta faktografija će – nadajmo se – zajedno sa činjenicama koje su već prikupljene i onima koje će otkriti vjetrovi budućih dana, jasno pokazati svačiju krivicu i odgovornost.

Tisuće potpisnica i potpisnika Inicijative za REKOM, kao i skupina nas koja se prihvatila uloge zagovaranja te ideje kod donosioca političkih odluka u regiji, ni sa kime ne pravi bilo kakav kompromis, a ponajmanje politički. Optužbe za kompromis bi bile osnovane jedino da mi zagovaramo ideju da se oslobode kaznene, političke i moralne odgovornosti oni čijim su činjenjem i nečinjenjem zločini i kršenja ljudskih prava bili omogućeni, a zarad pomoći u otkrivanju činjenica o tim zločinima. Mi to niti činimo, niti kanimo činiti. Suradnja s državnim institucijama na regionalnoj razini je neophodna da bi se utvrdila faktografija zločina, posebno iz perspektive žrtava.

*Pogledi
umjetnika
na prošlost,
Dino Mustafić,
novembar
2011.*

Kazališni i filmski redatelj **Dino Mustafić** je u umjetničku formu kratkometražnog dokumentarnog filma, u produkciji Koalicije za REKOM, pretočio osobna sjećanja i mišljenja regionalno dobro poznatih glumaca, redatelja, pisaca i publicista o značaju činjenica i pomirenja za njihovo stvaralaštvo. Prenosimo neke od njihovih izjava iz filma.

28

Branko Cvejić, glumac iz Srbije: *Naravno, mi svi potiskujemo u sebi neka sećanja: nešto kao da možda nije ni bilo... Kad je bila opsada Sarajeva, nije istina da mi ovdje nismo znali. Znali smo mi šta se dešava u Sarajevu, ali pošto nismo stalno bili bombardovani od strane medija time što se tamo dešava – to je bilo vrlo dozirano saopštavano – onda kao da nije ni bilo... Do jednog momenta kad mi jedan prijatelj nije telefonom – još u vremenu kad je moglo da se razgovara telefonom – rekao: „Da li je moguće da ništa nećete uraditi? Da li je moguće da ti ne znaš šta se ovdje dešava?“ I onda smo mi – posle su nas neki ljudi nipodaštavali zbog toga – došlo je sto-sto pedeset glumaca, seli smo tu – ovo je glavna ulica, dole – seli smo tu i sedeli nekoliko sati u znak nemog protesta. Stao je saobraćaj u celom gradu zbog toga, ali ne znam da li smo uspeli barem nekog da malo podsetimo da razmišlja malo više o tome.*

Mira Furlan, glumica iz Hrvatske: *Najprije se mora nekako ustanoviti što je istina, i čija je krivnja, i koliko krivnje ima na kome... Znam to iz svog vlastitog života – da bez toga zapravo nema oporavka i nema puta dalje. A istina je teška, jer istina uključuje i zahtijeva da čovjek pogleda sam sebi u lice i pogleda vlastite greške, vlastite propuste i vlastite krive procjene.*

Branko Baletić, redatelj iz Crne Gore: *Iako je to civilizacijska obaveza svih nas, da sebi objasnimo šta se zapravo desilo sa našom državom, šta se sa svima nama desilo, mislim da mi za to, nažalost, nemamo snage. A samim tim, pošto nismo došli do te potpune istine, teško da će i pravda biti zadovoljena, jer bi se pravda i mogla zadovoljiti punom istinom. To ljudi*

izbegavaju, i navešću čak i primjere. Recimo, jedna serija koju sam radio i za koju mislim da je vrlo važno da smo je mi, Crnogorci, proizveli – jedna petočasovna serija o ratu za Dubrovnik. Ja sam razumjeo da mnogi od nas neće da se suoče sa time, ali nisam razumjeo da ni žrtve nisu htele da se suoče sa tim. I to govori da ljudi nisu spremni – a zadire i u prvo pitanje – ni da se sjetite toga, a kamoli da se suoče s tim. Nekako stvari guramo pod tepih, i nije ni čudo da nam se sve ovo desilo u poslednjih dvadeset godina, a što stvara pretpostavke da će se to možda desiti ponovo.

Shkelzen Maliqi, publicist sa Kosova: *Istina se malo lakše postiže – može da se istražuje, da se utvrde činjenice – a pravda... Mislim da je i pravda dostižna, ali ima mnogo slučajeva kada, u nedostatku dokaza – jer zločin se nekad pravi u mraku, u nekim situacijama, naročito ratnim, kada nema puno svedoka, tako da mnogi izbegnu pravdu. Ali simbolički, i ne samo simbolički, nego kroz sve procedure, moraju da se procesiraju svi slučajevi dokazanih zločina.*

Branimir Popović, glumac iz Crne Gore: *Istina jeste stara, istina jeste ružna, ali po mom shvatanju, ružna je svima onima koji ne žele da je čuju.*

Zoran Predin, muzičar iz Slovenije: *Istina, koliko ona bila bolna, svako ima neku svoju istinu i volio bi je doživjeti na svoj način, ali ona, kao što je Pravda nacrtana sa vatom u ruci, tu istina zna biti u istom slučaju za dvojicu različitih mišljenja potpuno drugačija. Teško je biti objektivna u tom smislu i reći što je neka generalna istina.*

Alma Prica, glumica iz Hrvatske: *Ti, koji si povrijedio običnog čovjeka, nemoj biti siguran. Pjesnik pamti. Možeš ga ubiti – rodiće se novi. Zapisana će biti sva djela, i svi razgovori.*

Uzvanic transformacije
STO JE
TRANZICIJSKA
PRAVDA?
Kritične
analize
ZA "TRPOTO
DARPO" NA
PREDNOG-STATI
da se razgleda
u ga se yun
preminuće

!Potresno svjedočenje Smaila Durakovića

Javna slušanja žrtava predstavljaju jedan od suštinskih mehanizama i ciljeva budućeg REKOM-a. Javna svjedočenja dovode u žižu pažnje često zaboravljene žrtve (a ne zločince) i na taj način, životnom pričom samih žrtava zločina i njihovih najbližih, svjedoče i osuđuju počinjene zločine.

30

Smil Duraković bio je tijekom rata u BiH zatočen u logorima Sušica i Batković. Kada je na Trećem regionalnom forumu o

mehanizmima za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima u bivšoj Jugoslaviji organizirano javno slušanje žrtava, on je sa sudionicima foruma i pred drugim prisutnima, podijelio svoje uspomene na dane koji su zauvijek promijenili njegov život. Prenosimo dio njegove potresne priče.

„Moguće je omeđiti 'tvrdo jezgro' Prijedloga statuta koje mora ostati neizmijenjeno.“

Roden sam u Vlasenici. Živio neko vrijeme. Odselio. Poslije sam bio vani. 1986. godine sam se vratio. Supruga je bila sa mnom. Nismo imali djece u braku. Radili smo, uštedili, vratili se. Stekli nešto. Imali smo dosta prijatelja, Srba, Muslimana i svih. Živili smo mirnim životom. Sa mojim komšijama Srbima, sa Nedeljkom i sa Duškom, sa mnogima sam na slave bio, na čelu stola sjedio s njima kao cijenjen gost. Dobri su mi bili. Nastao je taj prokleti rat. Ostao sam u Vlasenici na nagovor moje rahmetli žene koja je rekla: "Pa mi nismo nikome ništa učinili. Što da idemo". Ali nije se tako dalje nastavilo. Počele su stvari da se događaju već prvih dana kada se 21. aprila... kada je, mislim Novosadski korpus došo u Vlasenicu. [...] I ovi su došli, četvorica mladića. Najstariji je imao oko 25 godina, on im je bio i vođa, jer je jedini imao potpuno vojničku... odjeven... ono, u maskirnu uniformu, dok su drugi djelomično bili... dvojica su nosila škorpione, ova dvojica drugih kalašnjikove. Ja sam izašao. Uvijek sam držao otvorena vrata da ne bi razvaljivali. Oni su počeli lupati, udarati. Ja sam sišao, rekao:

“Otvorena su vrata, uđite”. Rekao sam im: “Imate li dozvolu?” na šta su se oni nasmijali i rekli: “Nama ne treba nikakva dozvola. Mi smo specijalna policija.” Gore su ušli. Počelo navodno ispitivanje, te ovo, ono, u vezi oružja, tamo, 'vamo. Ja sam bio lovac. Odmah sam predao pušku. Čim su ujutru kad su zauzeli Vlasenicu rekli su da se preda oružje. Imao sam lovačku pušku koji sam odmah predao i nisam drugo ništa imao. I onda su ovi počeli navodno da me ispituju, te ovo, te ono. Počeli su me tući. Nekoliko puta sam izgubio svijest. Onda su me zavezali, odveli dole u prizemlje kuće, nakon čega sam čuo vrisku moje žene. Jedan od njih je bio izrazito svijetle kose, gotovo bijele. Mladić svojih dvadesetak godina. Došao je--- u sobu i rekao: “Hajde gore da vidiš.” I ja sam otišao. Vidio sam se da su se redali na njoj, silovali je. Ona je vrištala. I kad se je to sve završilo, ona je pala u delirijum. Vikala je: “Ubijte me, ubijte me.” Ovaj je rekao: “Ne, trebaćeš ti nama još.” Onda su počeli preturati po kući, saksije bacati, gdje se god šta moglo naći. To je bio jedan od 14 slučajeva da su dolazili. Od mog komšije sin me je spasio. Jedno veče, negdje u tri posle pola noći su došli Bjeli orlovi sa crnim... imali su maskirne uniforme, crne beretke sa onim znakom bjelog orla. Jedan kombi su, furgon, upalili svjetla, opkolili kuću. Mi smo sve to iz kuće gledali. Rekli su da idem

s njima. Ja sam znao u ta doba da će me odvesti negdje. I odveli su me dolje u stanicu milicije gdje je Kraljević neki bio komandir. I ispitivali me, tamo, 'vamo, nakon čega su me zadržali dole u podrumu gdje su vatrogasci punili ove vatrogasne aparate prije toga. Dolazili su neki dok sam ulazio, izlazio. Neki su pored ovog mog komšije pokušavali da me udare. Neki su uspjeli. Ja sam dole bio, pustili su me nakon toga. Posle nekoliko puta odveli su me dole u logor. Dragan Nikolić Jenki je bio komandir logora. Poznat kao... u Hagu je već osuđen na dugo godina. Vidio sam ubijanja, maltretiranja, tuča, mnogo. [...] Nakon izvjesnog vremena, tu su prolazili ljudi, žene, djeca kroz taj logor. Neki su nestajali. Čulo se gore rafalanje u jednoj jami[...] Rane sam imao duboke, male, sitne rane po rukama. Nismo se kupali, nismo se presvlačili, vaške, uši su nam bile čak između nožnih prstiju a da ne govorim o drugim mjestima. [...] A opet jedan pozitivan detalj. Neki Cigani u Batkoviću koji su isto bili u vojsci pa su imali pravo da nas uzimaju koliko im je trebalo, da bi im radili poslove. Gledali su nas ne da radimo, nego su nam dali da jedemo, da pijemo, da se operemo. Njihove žene su nam davale, nisu imale dovoljno peškira, nego su nam po pola podjelili svakom. To hoću da kažem da ima svuda dobrih ljudi. [...] Ovdje su u mojoj kući držali javnu kuću, ova slika je obišla svijet. Tu su držali žene i djevojke. Evo imam i njihove spiskove ovdje. Žena mi je ubijena, što mi je Car slago, 13. septembra 1992. godine. Evo pogledajte. Prostrelna rana... [...] Na kraju samo da kažem ovo. Želio bih da nas ovo nauči pameti da se nikada nikome ovo ne desi. U životu mrava nisam zgazio, niti bih želio. Ne želim osvetu. Imam.. znam i ljude koji su je ubili. Sve. I koji su mi toliko zla učinili ali neka im služi na čast. Toliko ja.

(Javno slušanje žrtava, Treći Regionalni forum o mehanizmima za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima u bivšoj Jugoslaviji, 11-12.02.2008, Beograd)

Handwritten text in a cursive script, possibly reading "The Transformation" or similar.

Handwritten text in a cursive script, possibly reading "Katherine" and "Kandor" or similar.

